

FRANCISC IOSIF RAINER ȘI POSTERITATEA * (1874—1944)

dr. I. Spielmann

Rareori m-am simțit atras de personalitatea unui contemporan atât de mult, ca în cazul profesorului Francisc Iosif Rainer. Faima sa de polihistor umanist de factură enciclopedică ajunsese încă în anii studenției mele la Cluj. Apoi, anii au trecut. I-am cunoscut opera, profunda erudiție, conștiinciozitatea legendară, exigența neiertătoare față de el însuși, ostilitatea în fața concesiilor. Am citit cu crescândă emoție fragmente din jurnalul său de o rară sinceritate și frumusețe umană, i-am cunoscut frământările, drumul anevoios către adevăr, cugetarea „veșnic aruncată din drumul ei” în înaintarea ei „spre ținta ei în zig-zaguri, ca o mișcare browniană” (1) — cum se exprimă singur — și-am simțit din plin adevărul puternic al acestui om atât de uman. Oare cărui contemporan i se potrivește, mai mult ca lui Rainer celebra frază din piesa „Unchiul Vania” a lui Cehov: „La om, totul trebuie să fie frumos și fața, și îmbrăcămintea, și sufletul și gândurile.” Oare nu despre el a scris pictorul Șt. Popescu, prietenul său intim: „Toată viața lui e o poveste frumoasă, pe care puțini o vor pricepe” (2).

De unde caracterul insolit al destinului lui Rainer? O viață lipsită de evenimente spectaculoase.

Născut în „dulcea Bucovine”, în anul 1874, Rainer obține diploma de doctor la Facultatea de medicină din București în 1901. Această relativă întârziere în terminarea studiilor se explică prin faptul că, viitorul profesor lucra încă în anii studenției în laboratorul de histologie al profesorului A. Obregia, de unde trece apoi la Clinica medicală de sub conducerea profesorului I. G. Stoicescu. 17 ani va lucra Fr. Rainer în laboratorul acestei clinici, la Spitalul Colțea, cu o rigurozitate de ascet, pe care acest veșnic însetat al științei, acest misionar laic al adevărului și l-a impus în scopul formării sale multilaterale. Are 39 de ani când e chemat la conducerea Catedrei de anatomie a Facultății de medicină din Iași. Aici va împărtăși el, între anii 1913—1920, primilor săi „copii medicali” — cum obișnuia să numească studenții în medicină, — concepțiile sale inovatoare în anatomie. În anul 1920 este chemat la București la conducerea Catedrei de anatomie de la Facultatea de medicină, unde va împlini această funcție timp de peste două decenii — până în anul 1941. Găsește timp și energie să ia asupra-și și conducerea Catedrei de anatomie plastică la Institutul de Arte frumoase între anii 1921—1938 și a învățămîntului de anatomie la Institutul de educație fizică între anii 1920—1930. Nici pensionarea sa nu va întrerupe această activitate didactică febrilă. În acești ultimi ani conduce Institutul de Antropologie — fondat de el — și ține faimoase prelegeri facultative de biologie în fața unor amfiteatre arhipline. Despre ele Rainer magicean al cuvîntului, frământat totdeauna de idealul perfecțiunii, va nota în jurnalul său: „am avut impresia că de astă dată am făcut un curs ceva mai bun, am citit asta în ochii studenților” (3). În ultimele luni care i-au fost date — cum însuși remarcă — „lucrez parcă aș fi la începutul vieții” (4). Numai neiertătorea moarte

* Comunicare prezentată la „Simpozionul Fr. I. Rainer”, (25 de ani de la moartea sa), la 22 octombrie 1969, Secția de Istoria medicinei și Secția de Morfologie normală și patologică a Uniunii Societăților de Științe Medicale, Filiala Tg.-Mureș.

l-a putut înălțura de la catedra sa, din care făcuse o înaltă tribună pusă în slujba științei vieții. „Înțelegerea cit mai adâncă a vieții, în forma ei umană, a fost idealul care m-a stăpinit tot timpul“ (5) — se autocaracterizează undeva.

O moarte lentă, chinuitoare, creștea în organismul său. Distrugerea care a cauzat-o, *Rainer* o privea cu luciditatea și obiectivitatea savantului. „Mai am 2 ore“ (6) — remarcă el în dimineața ultimei zile a vieții — (4 august 1944) cu cca 120 de minute înaintea sfârșitului său. A fost precis și în prognoza propriei sale morți, ca în toate actele sale. Oare ce gânduri au frământat cugetul veșnic neliniștit al lui *Rainer*, omul care știa că mai are numai 2 ore de trăit?

Rainer este fondatorul școlii de anatomie funcțională și biologică, a anatomiei cu adevărat științifice din țara noastră. Istoria cărții medicale românești didactice, începe în anul 1842 cu tratatul de anatomie descriptivă a lui *N. Kretzulescu*. Învățământul de anatomie a ființat la universitățile din București și Iași și înaintea lui *Rainer* grație muncii de pionierat a lui *Gh. Polizu*, *P. Petrini* și *A. Peride*. Dar predecesorii lui *Rainer* — cum remarcă regretatul *C. I. Parhon* „considerau anatomia, ca o așa-zisă știință descriptivă, mărginindu-se de a vorbi despre forma, volumul, greutatea și raporturile organelor“. Pe când *Rainer* „a introdus în studiul anatomiei o concepție nouă... studiul formelor ca fenomene cu un strict determinism propriu“ (7). Anatomia — „știința formei vii“ — era pentru el o disciplină biologică. Nu descrierea faptelor, căci acesta reprezintă un „inventar“ și nu știință, ci o anatomie funcțională evoluționistă preconiza savantul român.

Anatomia arăta *Rainer* — „este studiul ontogenezei, dar ontogeneza este numai o infimă parte din filogeneză, din viața substanței vii, de la începutul existenței sale pe planeta noastră“ (8). Această viziune cosmică a anatomiei biologice și funcționale îl va conduce pe *Rainer* la o concepție nouă, unitară, care prin suplețea ei dialectică și evoluționismul său depășește ideile similare ale lui *W. Roux*.

În viață fiind, a publicat puține lucrări, acestea însă de o claritate și probitate științifică exemplară. Exigent la maximum, *Rainer* considera că o seamă de lucrări ale sale, păstrate în sertarul său, sînt încă imperfecte. Aceste opere, de fapt complet maturizate au văzut lumina tiparului postum, grație elevilor săi devotați. Numai exigența demiurgică a lui *Rainer* putea să le găsească lipsuri.

El este în același timp și fondatorul antropologiei științifice din țara noastră. Valoarea lucrărilor sale din acest domeniu a fost deosebit de elogios prezentată de *Dimitrie Gusti*. Oare putea să tacă *Rainer* în fața mitului rușinos despre „rase pure“ și preținse „rase superioare“? El, care era pătruns de sentimentul „responsabilității sociale“, care considera că toată munca sa este un imn adus „solidarității umane“, savantul care a declarat răspicat „că a procedat totdeauna conform convingerilor sale“. Va arăta deci că în Europa nu există popoare alcătuite dintr-o singură rasă, că varietatea rasială reprezintă pentru un popor nu un semn de inferioritate, ci un avantaj.

„Judecata este și ea o acțiune“ — a scris undeva *Rainer* (9). A combate falsa teorie biologizantă a raselor este o acțiune civică. De aceea, va susține fără echivoc „orice concepție a vieții, izvorită numai din biologie, e subumană, dar nici o concepție a vieții nu trebuie să fie în contradicție cu biologia“ (10). E o delimitare netă atît față de biologia fascizantă, cit și față de antropologia idealizantă.

Rainer purta o deosebită stimă spiritualității. Dar el era conștient de adevărul — formulat cu atîta pregnanță de *Lenin* că ideea, adevărul este o floare, care are rădăcinile adînc înfipite în pămînt. Iată de ce va recomanda studenților și elevilor săi: „Dați un suport material cugetării voastre. Deprindeți-să legați de materie în formele ei concrete, orice idee, oricît ar părea de abstractă, de greu de imaginat“ (11). Este o problemă care l-a preocupat și personal toată viața.

Șchițarea figurii de profesor a lui *Rainer*, ar necesita un studiu aparte. Mă voi mărgini a arăta că el și-a considerat menirea de profesor, ca obiectiv central al vieții sale, căreia i-a subordonat toate celelalte preocupări. A introdus forme noi în studiul anatomiei, a luptat toată viața pentru claritatea expunerii, adecvarea formei cu conținutul. Avea în față idealul „frumuseții matematice” — noțiune renesantistă — nicidecum anacronică la *Rainer*, om de tip cinquecento, cu o cultură clasică, cu o viziune patetică a adevărului. Se simțea personal responsabil pentru destinul învățămîntului medical. Au rămas memorabile cuvintele sale: „Ca profesor de anatomie, m-am simțit indesebi responsabil de soarta științelor medicale” (12). Nu cunoștea grația în adevăr, a luptat totdeauna pentru adevărul integral. „Am avut convingerea” — scrie în jurnalul său — „că nu există simțire atît de înaltă, nici gîndire atît de vastă și adincă, încît să nu le pot împărtași unor mînti și inimi tinere. Este cea mai frumoasă menire a unui profesor de a găsi căile pentru aceasta” (13). Fraze care ar merita să fie gravate pe frontispiciul universităților noastre!

Rainer a luptat cu pasiune contra tendinței de a degrada învățămîntul medical la nivelul unei școli profesionale, de a exclude din program materiile care formează orizontul de cultură generală a studentului. Cultura științifică — spunea el — nu e egală cu informarea sau orientarea. Trebuie să formăm la studenți idei generale, în măsură de a putea urmări gîndirea tuturor acelor care au pus bazele științelor medicale și a acelor care au făcut să prospereze. Trebuie să simțim totdeauna — propovăduia *Rainer* — solidaritatea noastră cu cel mai îndepărtat trecut medical, însușindu-ne din acesta tot ceea ce a fost uman în el.

Am amintit despre caracterul insolit al destinului lui *Rainer*. De unde provine acest sentiment al iatro-istoriografului? Probabil, din contradicția omului și a cugetării sale. Contradicții invinse, căci savantul a ajuns la idei precise, la fapte demonstrate, la o concepție anatomo-biologică istorică. Și-a invins deci contradicțiile, dar niciodată nu le-a dominat pe deplin. Căci lipsa contradicțiilor din cugetul nostru înseamnă poate începutul morții spirituale.

istoricii literaturii consideră că cea mai tulburătoare frază din întreaga literatură franceză este celebra aserțiune a lui Blaise Pascal, filozof și fizician al secolului al XVII-lea: „Le silence éternel de ces espaces infinis m'effraie”. Liniștea eternă a spațiilor cosmice, a vidului nemărginit, a morții, l-a zguduit, l-a înspăimîntat, nu numai pe B. Pascal, dar și pe mulți alți gînditori care au trăit în secolele care l-au urmat. Acest straniu „zbucium sufletesc” l-a simțit și Fr. *Rainer*, care a luptat ani de zile cu angoasa sa. Dovadă, jurnalul său ieșan. Dar într-o seară a putut nota în carnetul său fraza victorioasă: „Și în astă seară am privit stelele, fără să simt nici o urmă de groază” (14). Cuvintele lui *Rainer* sună ca un ecou la trista frămîntare a lui Blaise Pascal, o îmbărbătare adresată tuturor urmașilor spirituali care în deceniile următoare vor avea de înfruntat aceleași neliniști, aceleași zbuciumuri. Dacă *Rainer* n-ar fi scris decît această singură frază, și atunci ar binemerita pe deplin din partea noastră epitetul: „Un om pentru eternitate”.

Sosit la redacție: 1 decembrie 1969

Bibliografie

1. FR. I. RAINER: „Jurnalul de la Iași”, în Revista Fundațiilor Regale, anul XII, nr. 4, 1945, pp. 735—736; 2. ST. POPESCU: în vol. „În amintirea prof. Fr. I. Rainer”, Ateneul Român, Imprimeria Națională, București, 1946, pp. 39; 3. FR. I. RAINER: Note și însemnări inedite, Colecția I. Th. Rîga, cf. I. Th. Rîga—Gh. Călin: Fr. I. Rainer, Ed. Științ., București, 1966, p. 160; 4. G. T. DINISCHIOTU: în vol. „În amintirea prof. Fr. I. Rainer”, p. 97; 5. FR. I. RAINER: „Cuvîntare la inaugurarea

Institutului de antropologie", în vol. „În amintirea prof. I. Rainer", p. 20; 6. MARTA RAINER: „Jurnal inedit", colecția *Sevastos*, p. 401, cf. I. Th. *Riga*—Gh. *Călin*: op. cit. p. 101; 7. C. I. PARHON: în vol. „În amintirea prof. Fr. I. Rainer", p. 61—62; 8. FR. I. RAINER: „Jurnalul de la Iași" în *Revista Fundațiilor Regale*, anul XII, nr. 3, 1945, p. 503; 9. FR. I. RAINER: *Opere*. Vol. IV. Imprimeria Statului, București, 1947, p. 17; 10. FR. I. RAINER: „Note și însemnări inedite". Col. Th. *Riga* cf. I. Th. *Riga*—Gh. *Călin*: op. cit. p. 148; 11. FR. I. RAINER: „Jurnal inedit". cf. Gh. *Brătescu*: în vol. „În amintirea prof. Fr. I. Rainer", p. 81; 12. FR. I. RAINER: cf. *V. L. Bologa* și colab.: „Istoria medicinei", Ed. Med. București, 1963, p. 241; 13. FR. I. RAINER: cf. Gh. *Dinischiotu*: în vol. „În amintirea prof. Fr. I. Rainer" p. 98; 14. FR. I. RAINER: „Jurnalul de la Iași" în *Revista Fundațiilor Regale*, anul XII, nr. 4, p. 723.
